

STUDIEHANDLEDNING

Jämlikhet är lösningen

© **ABFs förbundsexpedition 2023**
Artikelnummer: ABF10752
Text: Mats Wingborg
Omslagsfoto: Pexels/ RDNE Stock project

Innehållsförteckning

Detta bör du diskutera!	4
Denna studiecirkel	4
Möte 1 Tema: Vad är jämlikhet och vad har hänt med jämlikheten i Sverige?	6
Möte 2 Tema: Argument för och emot jämlikhet och en fördjupning om klimatet och jämlikhet.	7
Möte 3 Tema: Hur kravet på jämlikheten vuxit fram historiskt.	9
Möte 4 Tema: De politiska partiernas och väljarnas syn på jämlikhet	10
Möte 5 Tema: Initiativ underifrån för ökad jämlikhet och landsomfattande reformer för ökad jämlikhet.	11
Till dig som är cirkelledare	
Ett gemensamt lärande	12
Förberedelser	12
Delaktighet och högt i tak	12
Praktiska saker att tänka på	13
Vad är en arbetsplan?	13
Vad är specifikt att tänka på med just den här studiecirkeln?	13
Möjlighet att gå cirkelledarutbildning	13
ABFs verksamhetsformer	13

Detta bör du diskutera!

Ett av arbetarrörelsens och vänsterns viktigaste politiska mål är att skapa ett jämlikt samhälle. En jämlik fördelning av resurser har en positiv effekt på folkhälsan och tilliten mellan människor i ett samhälle. En jämlik fördelning av resurser är också nära sammankopplat med demokrati och visionen om samhället som ett gemensamt samarbetsprojekt. Detta är orsakerna till engagemanget för jämlikhet.

Att betrakta samhället ur ett jämlikhetsperspektiv är samtidigt ett sätt fästa blicken på vissa specifika frågor. Det handlar om ekonomisk fördelning, historisk utveckling, politisk filosofi, partiernas idéer, initiativ underifrån och konkreta förslag till reformer. Med jämlikheten som utgångspunkt är det möjligt att nå nya insikter och kunskaper om samhället.

Det råder en klassisk motsättning mellan vänster och höger i synen på jämlikhet, där vänstern är positiv till jämlikhet medan högern försöker rättfärdiga ojämlikheten. Men även bland dem som ser jämlikhet som ett mål att sträva efter finns olika synsätt när det gäller historieskrivning, normativa argument för jämlikhet och vilka reformer för ökad jämlikhet som är mest lämpliga.

I boken **Jämlikhet är lösningen** (Verbal, 2023) försvarar Per Sundgren och Mats Wingborg en politik för en ökad jämlikhet, men de analyserar också jämlikheten utifrån en rad olika perspektiv. Boken har flera syften: att skapa engagemang, att ge kunskap och att få läsaren att fundera på frågor som har med jämlikhet att göra.

Denna studiecirkel

Den här studiehandledningen är kopplad till boken **Jämlikhet är lösningen**. Boken riktar sig till dig som är intresserad av jämlikhet som ett politiskt ideal. Du kan vara politiskt engagerade, fackligt aktiv eller bara samhällsengagerad. Boken förutsätter inte att läsaren har någon specifik syn på jämlikhet, även om författarna driver vissa bestämda teser.

Det här cirkelmaterialet innehåller underlag för fem träffar. Men de går att dela upp på olika sätt och tillsammans i cirkeln bestämmer ni hur många gånger ni vill ses.

Tillsammans i cirkeln bestämmer ni också vilka frågor som ni vill diskutera. Men använd gärna den här handledningen som stöd. Antingen följer ni den i sin helhet eller plockar ut avsnitt som ni tycker är särskilt angelägna.

För att studiecirkeln ska räknas i formell mening (det vill säga kunna rapporteras till ABF och beviljas statsbidrag) måste ni ses minst tre gånger, men det finns inget som hindrar er att träffas fler gånger.

Cirkeln kan antingen vara fysisk eller digital. Det är också möjligt att blanda fysiska och digitala träffar.

Checklista för studiecirkeln:

- Cirkeln ska bestå av minst nio studietimmar (en studietimme = 45 min) fördelat på minst tre träffar.
- Studiecirkeln får samlas högst tre gånger per vecka och träffarna får inte hålla på längre än fyra studietimmar vid varje tillfälle.
- Ni måste vara minst tre deltagare inklusive cirkelledaren och max 20 personer.
- En av er ska ha rollen som cirkelledare.
- Deltagarna ska vara 13 år eller äldre.
- Minst tre av cirkeldeltagarna ska vara närvarande varje gång.
- Studiecirkeln ska vara tydligt skild från ordinarie föreningsverksamhet, som till exempel styrelsemöten.
- Studiecirkeln får inte ha ett kommersiellt syfte.

Utförligare information till ansvarig cirkelledare finns bifogat i slutet av detta dokument. Kontakta ditt närmaste ABF-kontor för start av cirkel. De kan även ge dig information om hur du kan genomföra studiecirkeln digitalt.

Möte 1

Tema: Vad är jämlikhet och vad har hänt med jämlikheten i Sverige?

Inför träffen

Läs från början av boken till och med sidan 34.

Jämlikhet handlar om fördelning mellan människor, ofta om pengar och förmögenheter, men ibland också om andra saker. Beroende på hur jämlikhet definieras finns olika möjligheter att mäta graden av (o)jämlikhet i ett samhälle. Flera olika mätmetoder används, en är ginikoefficient, en annan är kvoten mellan de rikaste och de fattigaste. Genom måtten går det att analysera skillnaden i (o) jämlikhet mellan olika länder och hur (o)jämlikheten förändrats över tid i Sverige. Både förståelsen av begreppet jämlikhet och fakta om vad som skett med jämlikheten är viktiga utgångspunkter både för att analysera jämlikhetsfrågan och för att formulera en politik för ökad jämlikhet.

Frågor att diskutera:

- Jämlikhet refererar ofta till hur inkomster och förmögenheter är fördelade mellan människor. Ibland handlar beskrivningarna om hur fördelningen mellan olika enskilda individer ser ut. I andra fall handlar det om hur fördelningen ser ut mellan grupper av människor, som till exempel klyftor mellan kvinnor och män eller arbetare och tjänstemän. Det går också att undersöka graden av jämlikhet i lokalsamhället, i ett land eller globalt. Vilka olika former av ojämlikheter tycker du det är mest angeläget att sätta fingret på?
- År 1980 var Sverige som mest jämlikt. Vilka förändringar i samhället och vilka reformer hade varit viktigast för att minska ojämlikheten?
- Efter 1980 har ojämlikheten ökat i Sverige, men också i alla andra industrialiserade samhällen. Vilka förändringar har bidragit till ökade ekonomiska och sociala klyftor i Sverige? Vad är förklaringen till att ojämlikheten ökade i de flesta länder? Vilka bakomliggande krafter har bidragit till det?
- Har du egna erfarenheter av hur ojämlika villkor påverkar människor? Exempelvis på arbetsplatser eller i bostadsområdet? Hur ser dessa erfarenheter ut?

Möte 2

Tema: Argument för och emot jämlikhet och en fördjupning om klimatet och jämlikheten.

Inför träffen

Läs från sidan 35 till och med sidan 62.

I kapitel 3 i boken analyseras centrala argument både till försvar för jämlikhet och argument som används för att rättfärdiga ojämlikhet. Kapitel 4 handlar specifikt om kopplingen mellan jämlikhet och klimatfrågan. De båda kapitlen tillsammans ger en samlad bild av argumenten. För att ta ställning till huruvida ett samhälle som Sverige bör bli mer jämlikt krävs att dessa argument analyseras och värderas. Även för den som försvarar jämlikhet är det viktigt att fundera på om det finns situationer när ojämlikheter kan försvaras och i så fall varför.

Frågor att diskutera:

- I boken diskuteras fem olika argument till försvar för ökad jämlikhet. Hur värderar du dessa olika argument? Vilka argument tycker du själv är viktigast? Varför då?
 1. Wilkinsons och Picketts argument om sambandet mellan jämlikhet och positiva egenskaper i ett samhälle.
 2. Argumentet om den ökande materiella standardens fallande marginalnytta.
 3. Argumentet om sambandet mellan jämlikhet och demokrati.
 4. Argumentet om att jämlikhet är en förutsättning för en framgångsrik klimatpolitik och
 5. Argumentet om orättfärdig exploatering.

- I boken diskuteras också sex argument som brukar användas för att rättfärdiga ojämlikheter. Hur värderar du dessa argument? Håller du med om författarnas kommentarer?
 1. Människor som anstränger sig bör belönas.
 2. Jämlikhet förutsätter ett centraliserat samhälle.
 3. Ett mer jämlikt samhälle blir enformigt och trist.
 4. Ökad jämlikhet skulle leda till att äganderätten kränktes.
 5. Staten kan inte ta ansvar för att öka jämlikheten, människor har ett eget ansvar.
 6. Omfördelning skapar motsättningar i samhället.
- Kapitel 4 i boken är en fördjupning av kopplingen mellan jämlikhet och klimatfrågan. En tes är att en lösning på klimatfrågan förutsätter ökad jämlikhet. Håller du med? Varför eller varför inte?
- Vad blir din slutsats när du till sist gör en samlad värdering av argumenten för och emot jämlikhet? Finns det ytterligare argument som du saknar? Motivera ditt ställningstagande?

Möte 3

Tema: Hur kravet på jämlikhet vuxit fram historiskt.

Inför träffen

Läs från sidan 63 till och med sidan 77.

Kapitel 5 ger en idéhistorisk överblick av hur frågan om jämlikhet har diskuterats. Några av de personer som nämns är den kristna predikanten Thomas Müntzer, utopisten Thomas Moore, den franska ekonomen Thomas Piketty och de brittiska epidemiologerna Kate Pickett & Rickard Wilkinson. Översikten visar inte bara att jämlikhetstanken länge varit central utan också att den varit omdiskuterad och mött motstånd. Två teman i kapitlet är spänningen mellan kravet på jämlikhet och äganderätten samt mellan jämlikhet och fördelning på meritokratiska grunder.

Frågor att diskutera:

- Utopisterna Thomas Moore och Tommaso Campanella tänkte sig en idealstat som utslöt privat ägande. Enligt Moore skulle dessutom arbetsdagen vara kort, män och kvinnor skulle dela på arbetet och det skulle varken finnas några rika eller fattiga. Hur ser ditt idealsamhälle ut? Hur viktigt är det att det är någorlunda jämlikt?
- Pierre Rosanvallon menar att människor gillar jämlikhet men samtidigt ofta hyser sympati för den meritokratiska idén att människor ska belönas utifrån meriter och prestationer? Hur ser du på denna spänning? Bör tanken på en ökad jämlikhet försvaras? Eller bör vi ibland göra avsteg från jämlikhetsidealet och i så fall varför?
- Kate Pickett & Richard Wilkinson visar att det råder en samvariation mellan hur stor ojämlikheten är i ett land och, förekomsten av ohälsa, bristande tillit, kriminalitet etc. Ju större ojämlikhet desto sämre trygghet och välbefinnande. Hur skulle detta samband kunna förklaras? Vilka politiska slutsatser kan vi dra utifrån Picketts och Wilkinsons undersökningar?
- Den franska ekonomen Thomas Piketty har i detalj undersökt hur (o)jämlikheten har utvecklats. En av hans teser är att ojämlikheten inom länder ökat kraftigt sedan 1980. Inte minst är detta tydligt i Sverige. Vad kan orsakerna vara till de ökade klyftorna? Vilken roll har politiska beslut haft och vilken betydelse har ekonomiska förändringar och en ökad globalisering haft?

Möte 4

Tema: De politiska partiernas och väljarnas syn på jämlikhet

Inför träffen

Läs från sidan 79 till och med sidan 142.

Kapitel 6 handlar om vad de politiska partierna anser om jämlikhet och vad de har tyckt tidigare. Utgångspunkten är analyser av partiernas partiprogram. Kapitel 7 handlar om väljarnas syn på jämlikhet utifrån två stora opinionsundersökningar. En central tes är att det främst har varit partierna till vänster som lyft frågan om jämlikheten, men att frågan också var viktig för Centern och Liberalerna i början av 1970-talet. Därefter har Centerns och Liberalernas intresse för jämlikhet svalnat. En annan tes är att de flesta väljare vill se en omfördelande politik. Tre av fyra anser att skatterna bör användas för att minska de ekonomiska klyftorna i samhället.

Frågor att diskutera:

- Det är kännetecknande att partier till vänster är mer angelägna om jämlikhet än partierna till höger. Vad beror detta på? Handlar det om olika idéer? Om olika klassperspektiv? Eller om vad?
- I Centerns partiprogram från 1970 nämns jämlikhet 26 gånger. I det senaste programmet har det antalet minskat till 2. En motsvarande nedgång av användningen av uttrycket jämlikhet märks i Liberalernas partiprogram. Vad är förklaringen till att partierna nämner uttrycket alltmer sällan? Vad är orsaken till idéförskjutningen?
- Opinionsundersökningar visar att det finns ett starkt folkligt stöd för omfördelande reformer (även om stödet varierar beroende på vilken reform det handlar om). Vad är orsaken till att det är så svårt att omvandla opinionen till konkret politik?
- Vad anser du själv om reformer för ökad jämlikhet (omfördelande skatter, förmögenhetsskatt, progressiv fastighetsskatt, etc)? Har dina åsikter om jämlikhet och omfördelande reformer förändrats under årens lopp?

Möte 5

Tema: Initiativ underifrån för ökad jämlikhet och landsomfattande reformer för ökad jämlikhet.

Inför träffen

Läs från sidan 143 till och med sidan 172.

I kapitel 8 beskrivs olika försök att öka jämlikheten genom initiativ underifrån. Det handlar om Tunnelbaneklubben inom fackförbundet Seko i Stockholm som drev igenom förbättrade villkor för städare, om arbetare i Hovmantorp som tog över en fabrik och om en fotbollsklubb i Torsby i Värmland som har tagit initiativ för att stärka den lokala välfärden. Kapitel 9, till sist, består av reformförslag för att öka jämlikheten i Sverige. Förslagen handlar bland annat om progressiv beskattning, ett stopp för marknadsiseringen av välfärden, en social bostadspolitik, mer makt till de anställda och en grön omställning.

Frågor att diskutera:

- I kapitel 8 beskrivs tre initiativ underifrån för att öka jämlikheten. Skulle du tillsammans med andra kunna ta något liknande initiativ? Vad då? Vilka är hindren och vilka är möjligheterna?
- I kapitel 9 finns ett förslag till ett program för ökad jämlikhet. Formulera ett eget program! Vilka reformer tycker du är viktigast? Varför då? Och vilka reformer är mest realistiska att få igenom?
- Ofta förknippas jämlik fördelning med en jämlik fördelning av inkomster och förmögenheter. Men jämlikhet handlar också om en gemensam välfärd av hög kvalitet. Hur kompletterar de två formerna av reformer varandra?
- Andemeningen i boken "Jämlikhet är lösningen!" är att frågan om jämlikhet borde hamna högre upp på den politiska dagordningen. Delar du den uppfattningen? Motivera! Hur skulle det i så fall gå till?

Till dig som är cirkelledare

Den här delen är ett stöd för dig som cirkelledare och kursledare. Den innehåller praktiska tips när det gäller hur man leder en cirkel och förslag på upplägg av den. Välkommen som cirkelledare i ABF.

Ett gemensamt lärande

Kanske har du varit cirkelledare tidigare eller själv gått en studiecirkel så att du känner till grundtanken. Om inte så är det viktigt att du får en känsla för hur man arbetar i en studiecirkel. Grundtanken är att alla i cirkeln delar med sig av sina kunskaper och att man lär sig tillsammans. Demokrati och delaktighet är två viktiga hörnstenar i en studiecirkel. Alla ska kunna påverka och känna sig delaktiga i arbetet. Det är det arbetssätt som gör att många upplever en studiecirkel som ett socialt givande, roligt och kreativt sätt att lära sig tillsammans.

Förberedelser

Tillsammans med din kontakt på ABF går du igenom upplägget av studiecirkeln. Stäm av studiematerial, lokal och om det finns kunskap om deltagarna som är bra att ha med sig för dig som ledare. Kanske finns det sådant som kan vara värdefullt att veta om dina deltagare i förväg, exempelvis om de kommer från en och samma förening eller om de har anmält sig via ABFs kursprogram som är riktat mot allmänheten.

Delaktighet och högt i tak

För dig som ledare gäller det att skapa ett generöst klimat där alla känner sig delaktiga. Eftersom studiecirkeln bland annat kännetecknas av tid för reflektion och frågor så är det viktigt att du som ledare ger plats och tid för det. I början av varje träff bör du öppna för frågor från föregående träff och berätta om dagens arbete. I slutet av träffen är det också viktigt att du lämnar tid för reflektion och frågor.

I grupper brukar det oftast finnas några som har lättare än andra att uttrycka sig och ta plats. Som ledare är det din uppgift att se till att så många som möjligt deltar i samtalen. Frågor som ”Är det här något du känner igen?” eller ”Nu vill jag höra hur du tänker” kan bjuda in fler till samtal och diskussion. En grupp utvecklas hela tiden och för en del tar det några gånger innan gruppen känns så trygg att de vill delta i samtalen.

Försök att uppmärksamma alla i gruppen. Det är ett bra sätt att få deltagarna att känna sig sedda och som en viktig del av gruppen. Oftast är deltagarna nöjda, men det händer att någon ibland är missnöjd med ett gemensamt beslut. Det bästa du kan göra som ledare i det läget är att fråga varför personen inte är nöjd och sen lyssna. Går saken inte att lösa kan det ändå skapa ett lugn i gruppen genom att du lyssnat på deltagaren som känt sig missnöjd. Deltagaren har blivit sedd.

Ett samtalsklimat med högt i tak främjar förutsättningar för lärande. Att våga vara nyfiken, våga säga lite fel ibland och våga kasta sig in i diskussioner är utvecklande för hela gruppen. Då du jobbar med en studiecirkel är det viktigt att tänka på att din roll som cirkelledare handlar om att öppna upp för ett gott klimat, skapa en god stämning i gruppen, lika väl som att vara kunnig i ämnet som cirkeln behandlar. Du behöver inte kunna allt som ledare. Att själv visa att du behöver ta reda på saker och lära dig mer innebär att du skapar ett klimat i gruppen som säger att det okej att inte veta allt.

Praktiska saker att tänka på

Det finns en del praktiska saker att tänka på som cirkelledare. Du ska fylla i närvarolistan, digitalt eller på papper. Se till att den tekniska utrustning som krävs för studiecirkeln finns tillgänglig och fungerar. Den första gången är det extra viktigt att vara ute i god tid, så deltagarna känner sig välkomna. Ställ i ordning i lokalen. Försök sitta så att alla ser varandra. När ni lämnar lokalen ska den vara iordningsställd. Kom också ihåg att tala om för deltagarna att det är ABF som arrangerar studiecirkeln. Om det är genom en organisation – exempelvis en fackklubb, PRO eller funktionshinderorganisation – som cirkeln genomförs så talar du om att det är den organisationen i samarbete med ABF.

Vad är en arbetsplan?

När man planerar hur man ska lägga upp en studiecirkel gör man en arbetsplan. Det är ett arbetsdokument som lägger en bra grund för att man ska nå målet med cirkeln. Vare sig du gör arbetsplanen själv eller använder den som finns i det här häftet så är det viktigt att du stämmer av med deltagarna. Finns det alternativa upplägg? Andra önskemål? När gruppen har enats om arbetsplanen och eventuella ändringar gjorts så lämnar du en kopia till ABF.

Vad är specifikt att tänka på med just den här studiecirkeln?

Boken ”Jämlikhet är lösningen!” innehåller både mycket empiriska fakta och teoretiska resonemang. Som cirkelledare är det viktigt att skapa en atmosfär och diskussion som bjuder in alla deltagare i samtalet. Exakt hur det ska ske beror till stor del på gruppens utformning och deltagarnas tidigare erfarenhet. En väg för att öppna diskussionen och göra teoretiska resonemang tillgängliga är att försöka få deltagarna att jämföra med och referera till personliga erfarenheter. Några av diskussionsfrågorna handlar också om detta. Det är också avgörande att skapa en öppen stämning där det är tillåtet att ifrågasätta de resonemang som förs fram i boken.

Möjlighet att gå cirkelledarutbildning

Alla cirkelledare inom ABF har möjlighet att gå en cirkelledarutbildning. Det första steget är ett introduktionssamtal. Det andra är grundutbildning steg G, som omfattar nio timmar. Efter det finns fördjupningskurser om lärande, gruppdynamik, att vara cirkelledare, med mera. Tala med ditt lokala ABF-kontor om du är intresserad av att gå en cirkelledarutbildning.

ABFs verksamhetsformer

ABF har tre verksamhetsformer: studiecirkel, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram. Vilka regler som gäller för en studiecirkel framgår av den tidigare ”checklistan”. I annan folkbildningsverksamhet är formerna friare och flexibla, här finns pröva-på-verksamhet, workshops, temakvällar, endags- och helgkurser. Kulturprogram framförs inför eller tillsammans med minst fem deltagare utöver studieförbundets ledare. Det kan vara föreläsningar, teaterföreställningar, konserter, debatter med mera. Ett kulturprogram ska pågå i minst 30 minuter och vara utformat så att det bidrar till att skapa delaktighet, upplevelse och eftertanke.

Läs mer om ABF och ABFs verksamhetsformer i foldern ”Med i ABF”.

www.abf.se/medlemsorganisation/

ABF är Sveriges ledande studieförbund. Vi bedriver verksamhet i landets samtliga kommuner. Hos ABF samlas människor i studiecirkel för att lära, diskutera och skapa tillsammans. Vår grundsyn är alla människors lika och unika värde.

Jämlikhet är lösningen på många av våra samhällsproblem

Jämlikhet är en central fråga i den politiska debatten. I Sverige har jämlikheten minskat de senaste decennierna, vilket har lett till ökade klyftor mellan rika och fattiga, mellan män och kvinnor och mellan olika grupper i samhället.

I boken "Jämlikhet är lösningen" argumenterar Per Sundgren och Mats Wingborg för att en ökad jämlikhet är nödvändig för att lösa många av våra samhällsproblem. De visar att ojämlikhet leder till ökad kriminalitet, sämre hälsa, mindre tillit och en minskad demokrati.

Boken ger en omfattande översikt av jämlikhetsfrågan, från ett historiskt, filosofiskt och politiskt perspektiv. Den diskuterar också olika reformer som kan bidra till att öka jämlikheten.

Denna studiehandledning är ett stöd för den som vill lära sig mer om jämlikhet och om hur vi kan skapa ett mer jämlikt samhälle.